

Hyvinvointi, yhteiskuntarauha ja talouskasvu

25.4.2025

Johdanto

Suomalainen yhteiskunta on rakennettu siten, että kansalaisten hyvinvointia turvaavissa rakenteissa on paljon pysyvyyttä ja kestävyyttä (Uusitalo & Simpura, 2022, s. 215). Hyvinvoinnin rakenteiden pysyvyyttä on rakennettu erityisesti 1970-luvulta alkaen. 2020-luvulla hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita horjuttavat globaalit muutokset, epävarmuus ja kilpailu. Suomalaista yhteiskuntaa pidetään edelleen hyvinvointiyhteiskuntana, jossa ihmisarvoinen elämä ja sosiaalihuollon palvelut ovat kiinteä osa sosiaaliturvaa (Valkama & Hautamäki, 2025). Tässä artikkelissa tuodaan esille suomalaisen hyvinvointivaltion syntyä, kehitystä, haasteita ja nykytilannetta.

Hyvinvointivaltion synty yhteiskuntarauhan turvaajana

Suomalainen hyvinvointivaltio on kehitetty pitkän ajan kuluessa. Hyvinvointivaltion juuret ovat 1800-luvun Saksassa, jossa teollisen vallankumouksen myötä oli syntynyt tarve kehittää työläisten elinoloja (Suopohja, 2019, s. 239). Yhteiskuntarauhaa turvattiin kehittämällä kansalaisten elinoloja. Suomessa hyvinvointivaltion perustaa aloitettiin rakentamaan 1800-luvun loppupuolella. Tuolloin ei vielä puhuttu hyvinvoinnista ja hyvinvointivaltiosta. Tavoitteena oli kuitenkin hyvinvoinnin tasaisempi jakautuminen ja yhteiskuntarauhan

turvaaminen.

Pienet yhteisöt muodostivat tuen ja avun antamisen muotoja yhteiskunnan heikoimmassa asemassa oleville (Anttonen & Sipilä, 2011, s. 25). Perheen ja työnantajan merkitys oli suuri tilanteissa, joissa sairaus ja työkyvyttömyys uhkasivat toimintakykyä. Myös kirkon ja vapaaehtoisen hyväntekeväisyyden rooli avun antajana oli merkittävä. Sosiaaliavun pyytäminen viranomaisilta tai hyväntekeväisyyttä tekeviltä tahoilta ei ollut helppoa, sillä kunnan ja vapaaehtoisten köyhäinavun myöntämiseen liittyi moralisointia ja kontrollia.

Suomi oli 1940–50-luvuille asti maatalousvaltainen maa. Pienet yhteisöt ja suvut kuntien ja seurakuntien lisäksi auttoivat edelleen jäseniään. Vuoden 1936 sosiaalihuoltolaissa ei kuitenkaan enää puhuttu köyhäinhoidosta ja siirtyminen kohti palveluhenkisempää sosiaalihuoltoa alkoi (Anttonen & Sipilä, 2011, s. 64). Sosiaalihuollon huoltoapua kohdennettiin vain niitä eniten tarvitseville, kuten sairaille, vanhoille ja vammaisille ihmisille.

Hyvinvointivaltion rakentaminen kiihtyy

Pohjoismaissa, mukaan lukien Suomessa, hyvinvointivaltioita rakennettiin erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. 1960-luvulla alettiin käyttää käsitettä hyvinvointivaltio (Suopohja, 2019, s. 241) jossa valtiolla toimi aktiivisen toiminnan ohjaajana (Pohjola & Muuri, 2024, s. 21). Suomessa hyvinvointivaltion rakentaminen kiihtyi 1970-luvulla ja jatkui 1980-luvun alkuvuosiin, jolloin palvelut kehittyivät aina vain kattavimmiksi (Palukka ym., 2017, s. 177; Melin ym., 2022, s. 84). Esimerkiksi luotiin terveyskeskusten verkosto, peruskoulu-uudistus toteutettiin ja kaikille perheille oli tarjolla lasten päivähoitoa. Suomesta kehittyi pohjoismainen hyvinvointivaltio, jonka tavoitteena oli kaikkien kansalaisten tarpeista huolehtiminen, eikä huomio ollut yksinomaan heikommassa asemassa olevissa kansalaisissa (Andersen, 2008). Valtion sosiaalipolitiikan ajateltiin edistävän talouskasvua ja tämän vuoksi siihen panostettiin (Pohjola & Muuri, 2024, s. 21).

Pohjoismaista hyvinvointivaltiota luonnehtii universalismin periaate, jolla tarkoitetaan sosiaaliturvan koskevan kaikkia kansalaisia. Sosiaali- ja terveyspalveluiden ajatellaan kuuluvan kaikille niitä tarvitseville. Suomalainen hyvinvointivaltio oli kuitenkin muihin pohjoismaihin verrattuna köyhän miehen versio, sillä Suomen sosiaalimenot olivat selvästi muita pohjoismaita alemmat (Melin ym., 2022, s. 84).

Hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan ja globaaliin kilpailuun

1980-luvulla alkoi hyvinvointivaltion arvostelu ja usein mainittiin, ettei kaikkia kansalaisia palveleva hyvinvointivaltio olisi mahdollinen. Alkoi uuden julkisjohtamisen aikakausi, jossa korostui uusliberalistinen ideologia ja hyvinvointivaltion hallintaan tuli mukaan valtiojohtoisen suunnittelun sijaan enemmän kilpailua (Rasimus & Alasuutari, 2009, s. 132). Yksityisten palveluntuottajien merkitys sosiaalipalvelujen tuottajana lisääntyi. Myös kolmannen sektorin rooli keskeisenä sosiaalipalveluiden tuottajana korostui.

Valtion rooli sosiaalipoliittisena johtajana ja sosiaalihuollon suunnittelijana on kaventunut 1990-luvun lama-

ajasta lähtien (Pohjola & Muuri, 2024, s. 24–25; Lähteinen & Marjamäki, 2017). Tämä kehitys jatkuu edelleen ja sosiaalialalla se näkyy sosiaalipalveluiden karsimisena ja tarveharkinnan lisääntymisenä. Perusteena käytetään julkisen sektorin kasvun hillitsemistä ja pysäyttämistä. Yhteisestä sosiaalisen vastuun korostamisesta on siirrytty korostamaan kansalaisten yksityistä vastuuta omasta hyvinvoinnistaan (Pohjola & Muuri, 2024, s. 24–25). Samaan aikaan hyvinvointivaltion purun kanssa on kansalaismielipide ollut vahvasti hyvinvointivaltiota kannattava (Blomberg & Kroll, 2017, s. 134).

Globaali taso ja kilpailu ovat erityisesti 1990-luvulta alkaen enemmän osa sen tarkastelua, miten sosiaalihuolto ja sosiaalipalveluiden tarve ymmärretään (Kananen, 2017, s. 13). Eletään globaalin kilpailun aikakautta. Aikaa leimaa epävarmuus ja avun tarvitsijoiden määrän kasvu Suomessa ja eri puolilla maailmaa.

Suomea pidetään edelleen pohjoismaisena hyvinvointivaltiona tai -yhteiskuntana. Suomalaista hyvinvointimallia voi myös luonnehtia kollektivistiseksi (Kananen, 2017, s. 159). Kollektivistisessa mallissa yksilö nähdään osana laajempaa kokonaisuutta. Yksilön tarpeita määritellään ylhäältä erilaisten elämän vaiheiden perusteella, ei niinkään yksilöllisten tarpeiden tai ominaisuuksien. Kollektivistinen tapa tarkastella hyvinvointiyhteiskuntaa on tältä osin aikansa elänyt. Ihmiset eivät enää halua sopeutua ylhäältä määriteltyihin normeihin ja kontrolliin (Kananen, 2017, s. 160). Toisaalta yksilön tarpeet, kilpailullisuus ja markkinaehtoisuus eivät sovi ainoiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisen ohjaajiksi ja toteuttajiksi. Yksilöt ja yhteisöt tarvitsevat turvakseen edelleen valtion suojelua ja ohjausta. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen on kollektiivista ja yhteiskunnallista toimintaa.

Sosiaalipolitiikalla talouskasvua

Tuloerojen kasvu pysähtyi Suomessa 1980-luvulla, jolloin tuloerot olivat pieniä (Melin ym., 2022, s. 86). 1990-luvun alussa elettiin lama-aikaa. 1990-luvun jälkipuolella eriarvoisuus lisääntyi voimakkaasti verotuksen muutosten ja sosiaaliturvan leikkausten seurauksena. Tuloerojen kasvu oli voimakasta 1990-luvulta vuoteen 2007 asti (Kananen, 2017, s. 162). Vuoden 2008 talouskriisin jälkeen ja 2020-luvulla eriarvoistuminen on edelleen jatkunut (Mattila, 2020).

Tuloerojen kasvusta huolimatta Suomi on sijoittunut kärkisijoille yhteiskuntien kehityksen tasoa mittaavissa kansainvälisissä vertailuissa (Melin ym., 2022, s. 95). Suomi on vakaa ja turvallinen yhteiskunta. Perusoikeuksia suojellaan ja hyvinvoinnin sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vertailussa Suomen sijoitus on erinomainen. Myös onnellisuutta koskevassa vertailussa Suomi on ollut ensimmäisellä sijalla usean vuoden ajan (World Happiness Reports 2018–2025). Hyvinvointi ei kuitenkaan jakaudu oikeudenmukaisesti ja polarisaation syveneminen eri väestöryhmien välillä jatkuu (Rajavuori, 2024).

Tulevaisuuden kysymys on, miten hyvinvointia ja sen edistämiseen liittyviä palveluita tuotetaan ja tarjotaan Suomessa. Kaikilla kansalaisilla on perustarpeita ja oikeus ihmisarvoiseen elämään sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin (Perustuslaki 731/1999). On tärkeää pohtia, halutaanko tuloeroja edelleen kasvattaa ja hyvinvointia kaventaa vai valitaanko tuloerojen tasoittamisen ja hyvinvoinnin turvaamisen tie (Kananen, 2017, s. 161). Lisäksi tulee kiinnittää huomiota valtion sosiaalipoliittisten päätösten merkityksestä talouskasvuun, jos halutaan taloudellista kasvua, tulee panostaa myös sosiaalipolitiikkaan ja sosiaaliturvaan (Kiander, 2014, s. 29–31).

Yhteiskunnat ovat viime vuosina kehittyneet hyvin nopeasti ja epätasaisesti (Kananen, 2025, s. 43). Kriisit ovat seuranneet toinen toisensa jälkeen, eikä tälle kehitykselle näy loppua. Kyse on kriiseistä ja niiden hoitamisen lisäksi siitä, että demokratiaa yhteiskunnallisen järjestyksen perustana kyseenalaistetaan (Hiilamo, 2025). Demokratian mureneminen näkyy yhteiskunnallisina jännitteinä ja epätasa-arvon kasvuna. Samaan aikaan luonto tarvitsee ihmisen suojelua. Sosiaalipolitiikkaa ja hyvinvointimallin kehittämistä tulisi tarkastella demokratian turvaamisen ja tasa-arvon edistämisen lisäksi kestävän kehityksen näkökulmasta. Esimerkiksi ekohyvinvointivaltion kehittäminen on suuntaus, joka korostaa ympäristön ja yhteiskunnan kannalta kestävää kulutusta ja palveluiden tuotantoa (Kananen, 2025, s. 51).

Tiina Hautamäki
YTT, Sosiaalialan yliopettaja
SEAMK

Katja Valkama
HTT, YTM, Sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen yliopettaja
SEAMK

Lähteet

Andersen, T. (2008). Pohjoismainen malli – tulevaisuuden näkymät ja haasteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(4), 565–579.

Anttonen, A. & Sipilä, J. (2011). *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Vastapaino.

Blomberg, H., & Kroll, C. (2017). Hyvinvointipolitiikan kannatus. Teoksessa J. Kananen (toim.), *Kilpailuvaltion kyydissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus,* (s.128–144). Gaudeamus.

Hiilamo, H. (30.3.2025). Hyvinvointivaltion uudistaminen turvaa demokratiaa. Mielipide. *Helsingin Sanomat*. https://www.hs.fi/mielipide/art-2000011127592.html

Kananen, J. (2025). Luovuuden sosiaalipolitiikka. *Janus* 33(1), 43–60. https://journal.fi/janus/article/view/141473/103659?acceptCookies=1

Kananen, J. (2017). Mitä Suomessa pitäisi tehdä? Teoksessa J. Kananen (toim.) *Hyvinvointivaltion kyydissä. Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus* (s*.* 159–188)*.* Gaudeamus.

Kiander, J. (2014). Sosiaaliturva luo perustan tehokkaalle taloudelle. Teoksessa R. Särkelä, A. Siltaniemi, P. Rouvinen-Wilenius, H. Parviainen, & E. Ahola (toim.), *Hyvinvointitalous* (s. 28–36). SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Lähteinen, M., & Marjamäki, P. (2017). Sosiaalihuollon valtakunnallisen ohjauksen peruslinjat. Teoksessa: M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.), *Sosiaalityön käsikirja (*s. 131–143). Tietosanoma.

Mattila, M. (2020). Johtopäätökset. Teoksessa: M. Mattila (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020 (*s. 241–258). Kalevi Sorsa -säätiö sr.

Melin, H., Saari, J. & Vataja, K. (2022). Suomi 1970-luvulta 2010-luvulle – rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. Teoksessa H. Uusitalo, J. Simpura, J. Saari & T. Laihiala (toim.). *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt – hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017* (s. 65–95). Into.

Palukka, H., Auvinen, P. & Tiilikka, T. (2017). Alkon toimija-asemat Alkoholipolitiikka- ja Yhteiskuntapolitiikka-lehtien pääkirjoituksissa 1970–2012. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(2), 176–187.

Perustuslaki 731/1999. https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1999/731/ajantasa/2018-10-05/fin

Pohjola, A., & Muuri, A. (2024). *Sosiaalihuollon sisältöohjaus hyvinvointialuerakenteessa Nykytila ja toimenpide-ehdotukset.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2024:3.

Rajavuori, A. (toim.) (2024). *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2024.* Kalevi Sorsa -säätiö. Into Kustannus Oy.

Rasimus, A. & Alasuutari, P. (2009). OECD ja julkisen sektorin muutos. Teoksessa: M. Koivusalo, E. Ollila & A. Alanko (toim.). *Kansalaisesta kuluttajaksi. Markkinat ja muutos terveydenhuollossa*, 132–155. Gaudeamus.

Suopohja, H. (2019). *Yksilönvastuu ja hyvinvointivaltio – toteutuuko “hyvä elämä” kansankodissa?* Mediator Legis Oy.

Uusitalo, H. & Simpura, J. (2022). Yhteenvetoa ja pohdintaa. Teoksessa H. Uusitalo, J. Simpura, J. Saari & T. Laihiala (toim.). *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt – hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Into. Ss. 205–221.

Valkama, K. & Hautamäki, T. (2025). Mikä se ”sosiaali” oikein on sotessa? *SEAMK verkkolehti* 3.4.2025. https://lehti.app-staging.seamk.hion.dev/verkkolehti/mika-se-sosiaali-oikein-on-sotessa/**World Happiness Reports 2018-2025:**

Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2018). World Happiness Report 2018, New York: Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2018/

Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2019). World Happiness Report 2019, New York: Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2019/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J, & De Neve, J-E., (Eds.) (2020). World Happiness Report 2020. New York: Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2020/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J., & De Neve, J-E., (Eds.) (2021). World Happiness Report 2021. New York: Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2021/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2022). World Happiness Report 2022. New York: Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2022/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., Aknin, L. B., De Neve, J.-E., & Wang, S. (Eds.). (2023). World Happiness Report 2023 (11th ed.). Sustainable Development Solutions Network. https://worldhappiness.report/ed/2023/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2024). World Happiness Report 2024. University of Oxford: Wellbeing Research Centre. https://worldhappiness.report/ed/2024/

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2025). World Happiness Report 2025. University of Oxford: Wellbeing Research Centre. https://worldhappiness.report/ed/2025/